OIKEUSMINISTERIÖ

24.4.2017

LsN Tanja Innanen

Lakivaliokunnalle

HALLITUKSEN ESITYS 29/2017 VP EDUSKUNNALLE LAIKSI RIKOSASIOITA KOSKEVAA EUROOPPALAISTA TUTKINTAMÄÄRÄYSTÄ KOSKEVAN DIREKTIIVIN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA SEKÄ ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta. Lailla pantaisiin täytäntöön 3 päivänä huhtikuuta 2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/41/EU.

Direktiivi sisältää säännökset todisteiden hankkimiseen rikosasioissa liittyvästä rikosoikeusapumenettelystä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Direktiivi on osa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle perustuvaa rikosoikeudellisen yhteistyön sääntelykokonaisuutta ja pääsääntöisesti korvaa muut jäsenvaltioiden väliset oikeusapusäädökset.

Voimassa olevassa lainsäädännössä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisestä rikosoikeusavusta on säädetty kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/1994, jäljempänä rikosoikeusapulaki) sekä useissa erityislaeissa. Jäsenvaltioiden väliset kansainväliset velvoitteet antaa toisilleen oikeusapua perustuvat kuitenkin valtiosopimuksiin tai muihin oikeudellisesti sitoviin kansainvälisiin säädöksiin. Keskeisimmät voimassa olevat sopimukset ovat vuonna 1959 tehty keskinäistä oikeusapua koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 30/1981) ja vuonna 2000 tehty yleissopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (SopS 88/2005). Voimassa olevassa menettelyssä rikosoikeusapulakia ja erityslakeja sovelletaan rinnakkain kansainvälisten sopimusten kanssa.

Direktiivi esitetään pantavaksi täytäntöön niin sanotulla sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla. Täytäntöönpanolailla säädetään direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

säännökset suoraan Suomessa lakina noudatettaviksi. Lisäksi lakiin otettaisiin tiettyjä direktiivin asiasisältöä täsmentäviä säännöksiä.

Direktiivi korvaisi voimassa olevan rikosoikeusapusääntelyn suhteessa niihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin, jotka soveltavat direktiiviä, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät erityisesti ne rikosoikeusapuyhteistyön muodot, joissa ei ole kyse todisteiden hankkimisesta, kuten esimerkiksi asiakirjojen tiedoksianto. Direktiivin soveltamisalaan kuuluisivat esimerkiksi todisteiden hankkimiseksi tapahtuva todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten kuuleminen, pakkokeinolain (806/2011) mukaisten pakkokeinojen käyttö ja tietojen luovuttaminen.

Direktiivi ei juurikaan laajentaisi Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisen rikosoikeusavun alaa. Direktiivin mukainen yhteistyö olisi kuitenkin aikaisempaa velvoittavampaa.

Yhteistyössä noudatettavat keskeiset periaatteet eivät merkittävästi muuttuisi. Myös direktiivin mukaisessa menettelyssä pääsääntönä olisi, että oikeusapua annettaisiin noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä. Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti toisen jäsenvaltion osoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä olisi noudatettava, jos ne eivät olisi Suomen lainsäädännön perusperiaatteiden vastaisia.

Pakkokeinojen käytön osalta direktiivin voidaan katsoa mahdollistavan, että Suomen toimiessa täytäntöönpanovaltiona pakkokeinojen käytölle voidaan asettaa voimassa olevan rikosoikeusapulain 15 ja 23 §:n mukaisesti kaksoisrangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimus. Poikkeuksen muodostaisivat ne pakkokeinolaissa tarkoitetut toimenpiteet, joiden käyttöä ei ole pakkokeinolaissa rajoitettu tiettyihin rikoksiin tai rikoksen rangaistavuutta koskevaan kynnykseen. Näiden pakkokeinojen osalta direktiivi edellyttää niin sanottua listarikosmallia, joka rajoittaa kaksoisrangaistavuuden edellytyksen tutkimista. Esitys sisältää pakkokeinojen käyttöä selventävän säännöksen.

Direktiivin mukaisessa menettelyssä oikeusapupyynnöt korvautuisivat tutkintamääräysten antamisella. Tutkintamääräys annettaisiin direktiivin mukaisella vakiolomakkeella. Direktiivi sisältäisi yksityiskohtaiset menettelysäännökset ja menettelyssä noudatettavat määräajat.

Esityksessä ehdotetaan, että direktiivissä tarkoitetut täytäntöönpanoviranomaiset ja tutkintamääräyksen antamiseen toimivaltaiset viranomaiset olisivat pääasiallisesti samat kuin voimassa olevassa rikosoikeusapumenettelyssä. Voimassa olevasta laista poiketen direktiivi kuitenkin edellyttäisi, että oikeusviranomaisen tulisi vahvistaa esitutkintaviranomaisen antama tutkintamääräys. Esityksessä ehdotetaan, että vahvistava viranomainen olisi syyttäjä. Lisäksi käräjäoikeuksien ja syyttäjien osalta tutkintamääräysten täytäntöönpano keskitettäisiin osin Helsinkiin.

Esitys sisältää lisäksi ehdotukset kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain, omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain (540/2005), pakkokeinolain sekä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa

annetun lain (150/2004) muuttamisesta. Esitys sisältää myös ehdotuksen laiksi eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain (729/2010) kumoamisesta. Myös nämä ehdotukset liittyvät direktiivin täytäntöönpanoon.

Oikeusavun pyytäminen vakiolomaketta käyttäen, velvoite panna tutkintamääräys määräajassa täytäntöön ja viranomaisille asetetut yhteydenpito- ja konsultointivelvoitteet jossain määrin tehostaisivat ja nopeuttaisivat rikosoikeusapuyhteistyötä.

Direktiivin täytäntöönpanosta aiheutuisi lisäkustannuksia erityisesti syyttäjälaitokselle, sillä esityksen mukaan syyttäjä vahvistaisi esitutkintaviranomaisen tekemän tutkintamääräyksen. Esityksellä ei olisi merkittäviä kustannusvaikutuksia poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen hallinnonalalle eikä käräjäoikeuksille.

Lakien ehdotetaan tulevan voimaan 22 päivänä toukokuuta 2017 tai mahdollisimman pian tämän jälkeen.